

پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، عزت‌نفس و خودپنداره دانش‌آموزان پایه ششم

ابتدایی شهر کرج

فائزه محمد زاده^۱

۱. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، کرج، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲، صفحات ۶۹۹-۶۹۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۷

تاریخ وصول: ۱۴۰۲/۰۸/۱۶

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، عزت‌نفس و خودپنداره دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. پژوهش حاضر با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی و با توجه به گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع همبستگی بود. در پژوهش حاضر جامعه‌ی آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تشکیل دادند. جهت انتخاب حجم نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای تعداد ۲۵۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۰)، هوش هیجانی شات و همکاران (۱۹۹۸)، پرسشنامه عزت‌نفس روزنبرگ (۱۹۶۵) و پرسشنامه خودپنداره تحصیلی پس یسن چین (۲۰۰۴) پاسخ دادند. نتایج نشان داد هوش هیجانی، عزت‌نفس و خودپنداره توان پیش‌بینی عملکرد تحصیلی را دارند ($p < 0/05$) که نتایج پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده مراکز آموزش و پرورش، معلمان و دانش‌آموزان قرار گیرد.

کلیدواژه: عملکرد تحصیلی، هوش هیجانی، عزت‌نفس، خودپنداره، دانش‌آموزان.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی
 علوم رفتاری

مقدمه

تحصیل و کسب علم یکی از مراحل مهم زندگی می باشد که تأثیر کارآمدی بر سایر مراحل زندگی خواهد گذاشت (سوپراپتو و همکاران^۱، ۲۰۲۱) و عملکرد تحصیلی به وسیله‌ی تمایل دانش‌آموزان (انعکاس رویکردها، سماجت‌ها و سطح علاقه) در مورد موضوعات تحصیلی، هنگامی که دانش و مهارت دانش‌آموزان با یک استاندارد عملکردی سنجیده می‌شود، تعریف می‌گردد (کاسارینگ، مونس، نیلسن، ساپازینسکی، لاسن و لهن^۲، ۲۰۲۰). از این رو می‌توان گفت پیشرفت تحصیلی جزء مهمی در یادگیری است و نقش مهمی در کمک به دانش‌آموزان در فعالیت‌های تحصیلی دارد. ماو^۳ (۲۰۱۹) عملکرد تحصیلی را چنین تعریف کرده است: مجموعه رفتارهای تحصیلی است که پیشرفت و پسرفت تحصیلی را در زمینه معلومات بیان می‌کند. البته این عملکرد می‌تواند عوامل دیگر مرتبط با تحصیل از جمله فعالیت‌های کلاسی و دانشگاهی و تعامل با همکلاسی‌ها و معلمان را نمایان سازد (ماو، ۲۰۱۹). یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی مفهوم هوش هیجانی است. توجه به این که هوش هیجانی متغیری درون فردی است که هر فردی آن را داراست، می‌توان با یافتن راه‌ها و روش‌هایی باعث افزایش هوش هیجانی افراد شد. هوش هیجانی نوعی پردازش عاطفی است که شامل ارزیابی صحیح عواطف خود و دیگران، بیان مناسب عواطف، و تنظیم مناسب آن‌هاست؛ به نحوی که به بهبود جریان زندگی منجر می‌شود (سماری و طهماسبی، ۱۳۸۶). به عبارت دیگر، هوش هیجانی را می‌توان به کارگیری قابلیت‌های عاطفی خود و دیگران در رفتارهای فردی و گروهی برای کسب حداکثر نتایج تعریف کرد (وٹوقی کیا، ۱۳۸۳). هوش هیجانی در واقع یک هوش غیرشناختی است که از نظر تاریخ ریشه در مفهوم هوش اجتماعی دارد. به عقیده ثرندایک، هوش هیجانی توانایی مهم و مدیریت انسان‌ها برای عمل به شیوه‌های خردمندانه در روابط انسانی است (خشوعی، ۱۳۸۷؛ به نقل از جلیلیان، ۱۳۹۸).

یکی دیگر از متغیرهای مرتبط با پیشرفت تحصیلی مفهوم عزت نفس است. عزت نفس از یک سو تحت تأثیر شرایط محیطی و وضع زیست شناختی افراد قرار دارد و از سوی دیگر با شناخت‌ها و ویژگی‌های شخصیتی افراد مرتبط است. برخورداری از شاخص‌های سلامت روانی از جمله عزت نفس و احساس خود ارزشمندی، نقش مهمی در پویایی و کارآمدی یک جامعه ایفا می‌کند (نصیری زیبا، ۱۳۹۹). عزت نفس یک منبع روان‌شناختی است که می‌تواند اشخاص را از پریشانی و درماندگی حفظ نماید (جانسون، ۲۰۱۰؛ به نقل از علیخانزاده و مظفری، ۱۳۹۷). مدت‌هاست که روان‌شناسان این موضوع را مطرح کرده‌اند که افکار انسان‌ها و معنایی که به رویدادهای تجربه‌شده می‌دهند، ممکن است بر رفتار آن‌ها تأثیرگذار باشد (شیبانی و اخوان تفتی، ۱۳۸۹). هر انسانی بر اساس معیارها و ملاک‌هایی که در اختیار دارد همواره خود را مورد ارزشیابی و قضاوت قرار می‌دهد و میزان کارایی و موفقیت و ارزشمندی خویش را تعیین می‌نماید. عزت نفس احساسی ارزشمند و به‌طورکلی ارزیابی‌ای است که فرد از خودپنداره خودش بر حسب ارزش کلی آن دارد. به عبارت دیگر عزت نفس میزان تأیید، پذیرش و احساس ارزشمندی است که شخص نسبت به خویش خود دارد و یک سازه‌ی مهم در رشد و تحول شخصیت کودکان است که نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی افراد دارد. در واقع منظور از عزت نفس،

¹-Suprpto & Et al

²- Kasaring, Mons, Nielsen, Sapaczynski, Lassen and Lehmann

³ -Mau

برخورداری از تأیید، پذیرش و احساس ارزشمندی فرد نسبت به خودش است (کیا و همکاران، ۲۰۱۷). پری هادی و جوا^۱ (۲۰۱۲) عزت نفس را به عنوان یک پدیده‌ی عاطفی و یک فرآیند پویا که تحت تأثیر موفقیت‌ها و شکست‌ها بسط می‌یابد، تعریف کرد. عزت نفس ارزیابی خود در پرتو عقاید دیگران است که بر اساس فرایندهای عاطفی، به ویژه احساس مثبت و منفی درباره‌ی خود بنا شده است (سنتراک^۲، ۲۰۰۱).

یکی دیگر از متغیرهای اثرگذار بر موفقیت تحصیلی خودپنداره تحصیلی می‌باشد (الجاندر و^۳ و همکاران، ۲۰۲۰؛ میکائیلی افروز و قلی زاده، ۱۳۹۷). خودپنداره تحصیلی، به عنوان درک دانش‌آموزان در مورد حوزه‌های خاص یا ارزیابی توانایی‌های تحصیلی خود در مقایسه با دیگر دانش‌آموزان تعریف می‌شود (جاسوال و چودهری، ۲۰۲۰). خودپنداره تحصیلی فرد با رشد ذهنی و جسمی ایجاد می‌شود و در سنین کودکی شروع به رشد کرده و می‌تواند به دو نوع اصلی مثبت و منفی تقسیم شود. خودپنداره تحصیلی مثبت، نگران است که شخص اعتماد به نفس داشته و از علائق خود اطمینان داشته باشد و به جای حساس بودن به مسائل واقع‌بین باشند. این افراد می‌توانند انتقادات دیگران را بپذیرند و دیدگاه و ایده‌های خود را بیان کنند. در مقابل افرادی که خودپنداره تحصیلی منفی دارند، ماهیتی ذهنی دارند (مارش^۴ و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین این ویژگی را می‌توان به طور گسترده‌ای در زمینه‌هایی همچون، نحوه نشان دادن توانایی دانش‌آموزان در مقایسه با سایر دانش‌آموزان، ادراک دانش‌آموزان از صلاحیت، مشارکت و علاقه به مدرسه، ادراک دانش‌آموزان از شایستگی و تعهد آن‌ها نسبت به مشارکت در فعالیت‌های تحصیلی و علاقه به آن مشاهده کرد (ماتو^۵، ۲۰۱۲). به عبارت دیگر در تعریف خودپنداره باید گفت که یک مفهوم کلی است و تصوراتی است که فرد از توانایی‌ها و قابلیت‌ها و محدودیت‌های خود دارد. این تصورات ابعاد گوناگون عملکرد فرد را شامل می‌شود. خودپنداره تحصیلی قسمتی از خودپنداره است که در رفتار دانش‌آموزان نقش مهمی را دارا می‌باشد. خودپنداره تحصیلی به تصور دانش‌آموز از شایستگی او در مقابل یادگیری آموزشی اشاره می‌کند (خجسته مهر، عباس پور، کرای و کوچکی، ۱۳۹۸) و به معنی تصور خود از توانایی‌ها و محدودیت‌های تحصیلی است که تأثیر به سزایی در درک یادگیری دانش‌آموزان و پیشرفت و موفقیت آن‌ها در محیط آموزشی دارد (پینکستن و همکاران^۶، ۲۰۱۵). به عبارتی خودپنداره تحصیلی قوی، نتایج آموزشی فراوانی برای دانش‌آموزان دارد و پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد (مارش و اومارا^۷، ۲۰۱۲).

پکران و همکاران^۸ (۲۰۱۸) در تعریف خودپنداره تحصیلی به چرخه ایجاد ارزشیابی از خودپنداره که از تجارب ارزشیابی دانش‌آموزان و تفسیر محیط آموزشی تأثیر پذیرفته است، اشاره دارد. خودپنداره تحصیلی به تدریج در ابتدای سال‌های اولیه تحصیل ایجاد می‌شود و رفته رفته، منجر به تصور مثبت یا منفی فرد از خودش در امر تحصیل می‌شود (یارمحمدی، قنادی، مقامی، ۱۳۹۸). دانش‌آموزانی

¹ Prihadi, Chua

² Centrach

³ Alejandro

⁴ march

⁵ Mato

⁶ Pinxten et al

⁷ Marsh & O'Mara

⁸ Pekrun et al

که در انجام امور و فعالیت‌های تحصیلی خود را مطمئن‌تر و توانمندتر می‌دانند از خودپنداره تحصیلی سطح بالایی برخوردار هستند و طبیعتاً داشتن خودپنداره‌ای در این سطح منجر به رشد و پیشرفت تحصیلی فرد و عدم بروز هیجانات منفی خواهد شد (سعدی‌پور، ۱۴۰۰). عبدی (۱۳۹۹) پژوهشی را با هدف بررسی رابطه خودپنداره تحصیلی، انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان انجام داد که نتایج پژوهش وی حاکی از آن بود که بین انگیزه پیشرفت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار و مثبت وجود دارد همچنین بین خودپنداره تحصیلی و پیشرفت تحصیلی نیز رابطه معنادار و مثبت برقرار است. رئیسون، محمدی، عبدالرزاق نژاد و شریف زاده (۱۳۹۹) پژوهش خود را هدف بررسی رابطه خودپنداره با پیشرفت تحصیلی دانشجویان انجام داد، نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های آن‌ها نشان داد که خودپنداره واقعی و آرمانی دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آنان دارای ارتباط مثبت و معنی‌داری است. با توجه به مطالب گفته‌شده و پیشینه‌های انجام‌شده هدف از انجام پژوهش حاضر پاسخگویی به این سؤال است که آیا هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره توان پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان را دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی است؛ همچنین این پژوهش با توجه به گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. در پژوهش حاضر جامعه‌ی آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تشکیل دادند. جهت انتخاب حجم نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای استفاده شد. بدین صورت که ۶ مدرسه به‌عنوان نمونه انتخاب و در هر مدرسه ۳ کلاس پایه ششم انتخاب شدند و با توزیع پرسشنامه در بین دانش‌آموزان هر کلاس به‌صورت تصادفی ساده داده‌های لازم گردآوری شد. تعداد حجم نمونه با توجه به تعداد جامعه نامحدود تعداد ۲۵۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه عملکرد تحصیلی: جهت اندازه‌گیری عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در این پژوهش از پرسش‌نامه EPT^۱ استفاده شده است. این پرسش‌نامه اقتباسی از پژوهش‌های فام و تیلور^۲ (۱۹۹۰) در حوزه عملکرد تحصیلی است که برای جامعه ایران ساخته شده است (فام و تیلور، ۱۹۹۰، به نقل از درتاج، ۱۳۸۳). آزمون عملکرد تحصیلی قادر است با ۴۸ سؤال، ۵ حوزه مربوط به عملکرد تحصیلی به شرح ذیل را اندازه‌گیری نماید: ۱- خودکارآمدی^۳: احساس اطمینان به توانایی خود به‌منظور از عهده برآمدن مقتضیات تحصیلی و فعالیت‌های آموزشی. ۲- تأثیرات هیجانی^۴: واکنش فرد در مقابل مجموعه‌ای از هیجانات از قبیل اضطراب و نگرانی است که باعث برانگیختگی فرد می‌شود. ۳- برنامه‌ریزی^۵: توانایی ساماندهی فعالیت‌های درس بر مبنای یک برنامه مشخص و قابل‌اجرا و همچنین استفاده مناسب از زمان برای انجام تکلیف آموزشی. ۴- فقدان کنترل پیامد^۶: اعتقاد به این امر که افزایش عملکرد

^۱ Educational performance Test

^۲ Fam and Taylor

^۳ Self – efficacy

^۴ Emotional Impact

^۵ Planning

^۶ Lack of outcome control

فرد منجر به تغییر در نتیجه دلخواه تحصیلی نمی‌شود. ۵- انگیزش^۱: نیرو بخشی رفتار به منظور مطالعه بیشتر برای افزایش انگیزه تحصیلی به منظور کسب نمره بالاتر، به دست آوردن شغل مناسب و یا صرفاً مطالعه برای کسب اطلاع و بهبود مهارت‌ها و دانش عمومی است (نور محمدیان، ۱۳۸۵). نور محمدیان (۱۳۸۵) میزان روایی هریک از عامل‌های پرسش‌نامه را به شرح زیر به دست آورده است: عامل اول: ۰/۹۱، عامل دوم: ۰/۹۲، عامل سوم: ۰/۷۳، عامل چهارم: ۰/۶۳، عامل پنجم: ۰/۷۲. در این تحقیق نیز محقق برای به دست آوردن روایی آزمون از روایی محتوا استفاده نمود. در سنجش روایی محتوا، آزمون تکثیر و به ۵ نفر از متخصصان تعلیم و تربیت و ۱۰ نفر از کارشناسان آموزشی سازمان آموزش و پرورش داده شد و نظرات جمع‌آوری گردید. در اکثر سؤال‌ها توافق لازم وجود داشت. نور محمدیان (۱۳۸۵) میزان پایایی این آزمون را ۰/۷۴ برآورد نموده است. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه شد.

پرسشنامه هوش هیجانی شات: هوش هیجانی توسط شات و همکاران (۱۹۹۸) و بر اساس الگوی اولیه هوش هیجانی و سالوی (۱۹۹۰) ساخته شد. این مقیاس شامل ۳۳ جمله‌ی توصیفی می‌باشد. این مقیاس ۳ مؤلفه دارد که عبارت‌اند از: مؤلفه تنظیم هیجان، مؤلفه ارزیابی و بیان هیجان، مؤلفه بهره‌برداری از هیجان. اجرای این پرسشنامه می‌تواند به صورت فردی، یا گروهی صورت گیرد. آزمودنی درجه توافق یا مخالفت خود را با هر جمله در یک مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت از کاملاً مخالف (۱) تا کاملاً موافق (۵) انتخاب می‌کند، البته جمله‌های (۳، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۳۹) به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. مطالعه‌ی این مقیاس در میان نوجوانان پایایی و ابراز هیجان ۰/۷۵، تنظیم و مدیریت هیجان ۰/۶۶ و بهره‌برداری از هیجان ۰/۵۵ درصد را نشان می‌دهد. همچنین پایایی آزمون را با استفاده از «آلفای کرونباخ در هوش هیجانی کل ۰/۸۱، تنظیم هیجان ۰/۷۸، ارزیابی و ابراز هیجان ۰/۶۷ و بهره‌برداری از هیجان ۰/۵۰» گزارش نمود. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد.

پرسشنامه عزت نفس روزنبرگ: این مقیاس در سال ۱۹۶۵ توسط روزنبرگ ساخته شد. پرسشنامه عزت نفس روزنبرگ از ۱۰ ماده تشکیل شده است که در آن از آزمودنی خواسته می‌شود تا بر اساس مقیاس لیکرت چهاردرجه‌ای از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف به دقت به آن‌ها پاسخ دهد. دامنه نمرات این مقیاس از ۱۰ تا ۴۰ بوده که نمرات بالاتر نشان‌دهنده عزت نفس بالاتر است. ۵ عبارت آن به شکل مثبت (گویه‌های شماره ۱ تا ۵) و ۵ عبارت دیگر به صورت منفی (گویه‌های شماره ۶ تا ۱۰) ارائه شده است. شیوه نمره‌گذاری این مقیاس به این ترتیب است: سؤالات ۱ الی ۵، کاملاً مخالفم = ۱، مخالفم = ۲، موافقم = ۳ و کاملاً موافقم دارای نمره ۴ می‌باشد. همچنین در سؤالات ۶ الی ۱۰، کاملاً موافقم = ۱، موافقم = ۲، مخالفم = ۳ و کاملاً مخالفم دارای نمره ۴ می‌باشد. در مطالعه کندلر و همکاران (۲۰۰۰) مقدار همسانی درونی برابر با ۰/۸۹ محاسبه شد. در مطالعه تفردی و ساوان (۲۰۰۱) ضریب پایایی این مقیاس با استفاده از روش آزمون - آزمون مجدد ۰/۸۰ محاسبه شد که در سطح مطلوبی قرار داشت.

پرسشنامه خودپنداره تحصیلی: در پژوهش حاضر از پرسشنامه خودپنداره تحصیلی، پس یسن چین (۲۰۰۴) که سه بعد خودپنداره تحصیلی از جمله عمومی، آموزشی و غیر آموزشی را مورد بررسی قرار می‌دهد به کار گرفته شد. میکائیلی، افروز و قلیزاده

¹ Motive

(۱۳۹۸) در پژوهش خود ضریب آلفای پرسشنامه را به ترتیب ۰/۱۵، ۸۲/۰ و ۸۲/۱ به دست آورده‌اند، آن‌ها اعتبار پرسشنامه را از طریق همبسته کردن آن با نمره‌های خرده مقیاس عزت نفس تحصیلی پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (کوپر اسمیت، ۱۹۶۷؛ به نقل از بیابانگرد، ۱۳۷۸)، برابر با ۵۳/۰ به دست آورده‌اند. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمد.

یافته‌ها

جدول ۱ نتایج آزمون کالموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. نتایج آزمون کالموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش

متغیر	آماره Z کالموگروف-اسمیرنوف	سطح معنی‌داری
پیشرفت تحصیلی	۱/۲۲	۰/۳۲۱
هوش هیجانی	۱/۷۵	۰/۲۴
عزت نفس	۱/۵۴	۰/۱۳
خودپنداره	۰/۴۲	۰/۰۹۸

جدول ۲ نتایج آزمون باکس و لوین جهت رعایت پیش‌فرض‌های تحلیل واریانس بر روی متغیرهای پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره را نشان می‌دهد.

جدول ۲. نتایج آزمون باکس و لوین جهت رعایت پیش‌فرض‌های تحلیل واریانس بر روی متغیرهای پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره

لوین	F	Levene's
P	۰/۵۴۲	پیشرفت تحصیلی
	۰/۳۴۵	
	۰/۵۶۴	هوش هیجانی
	۰/۳۱۲	
	۰/۲۴۴	عزت نفس
	۰/۱۳۲	
	۰/۳۱۳	خودپنداره
	۰/۲۱۳	

جدول ۳. ضریب همبستگی بین هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره با عملکرد تحصیلی

متغیر	همبستگی پیرسون	عملکرد تحصیلی
هوش هیجانی	همبستگی پیرسون	۰/۳۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۱
عزت نفس	همبستگی پیرسون	۰/۳۷
	سطح معناداری	۰/۰۰۱
خودپنداره	همبستگی پیرسون	۰/۳۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۱

با توجه به جدول ۳ بین هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره با عملکرد تحصیلی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۴ نتایج تحلیل رگرسیون همزمان جهت پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره را نشان می‌دهد.

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون همزمان جهت پیش بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره

متغیر ملاک	R	R ²	F	متغیر پیش بین	B	β	T	sig
عملکرد تحصیلی	۰/۵۷	۰/۳۱	۱۹/۱۱	تنظیم هیجان	۱/۲۱	۰/۱۲۳	۵/۳۲	۰/۰۰۱
				ارزیابی و بیان هیجان	۱/۲۱۱	۴/۱۳۴	۰/۱۲	۰/۳۲
				بهره‌برداری از هیجان	۰/۳۲۴	۰/۱۲۳	۵/۳۲	۰/۰۰۲
				نمره کل عزت نفس	۰/۷۶	۰/۲۲۳	۴/۱۲	۰/۰۰۱
				خودپنداره عمومی	۰/۳۱۳	۰/۱۲۳	۱/۸۶۶	۰/۰۲
				خودپنداره آموزشی	۱/۲۱۱	۴/۱۳۴	۳/۱۲	۰/۰۰۱
				خودپنداره غیر آموزشی	۰/۴۴	۰/۴۲	۰/۳۵	۰/۰۵

نتایج جدول نشان می‌دهد که مؤلفه‌های تنظیم هیجان، بهره‌برداری از هیجان، عزت نفس، خودپنداره عمومی، خودپنداره آموزشی و خودپنداره غیر آموزشی توان پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر کرج بود. نتایج نشان داد مؤلفه‌های تنظیم هیجان، بهره‌برداری از هیجان، عزت نفس، خودپنداره عمومی، خودپنداره آموزشی و خودپنداره غیر آموزشی توان پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را دارند که همسو با نتایج مطالعات سعدی پور (۱۴۰۰)، عبدی (۱۳۹۹) و رئیس‌یون و همکاران (۱۳۹۹) بود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت جوامع پیشرفته و در حال پیشرفت تأکید زیادی بر روی عملکرد، رقابت و پیروزی دارند در واقع موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از مهم‌ترین و عینی‌ترین معیارها برای بررسی و ارزیابی کارایی و اثربخشی نظام‌های آموزش و پرورش است و تمامی کوشش‌ها و تلاش‌های این نظام در واقع جامه عمل پوشاندن بدین امر تلقی می‌شود (باری، ۱۳۹۰). عوامل مرتبط با موفقیت تحصیلی فراگیران از دیرباز موردعلاقه بسیاری از محققان، صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران آموزش عالی بوده است. از این رو، متخصصان تعلیم و تربیت عوامل گوناگونی را مشخص کرده‌اند که تأثیر زیادی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان دارند. این عوامل را می‌توان در چهار دسته فردی، آموزشی، خانوادگی و اجتماعی تقسیم نمود (زهراکار، ۱۳۸۶). از میان این عوامل، ابعاد فردی به‌عنوان موضوع اصلی در مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی مطرح شده و مورد پژوهش قرار گرفته است. با این حال، باید در نظر داشت که عوامل و متغیرهای فردی آن‌چنان درهم‌تنیده و در تعامل با یکدیگر هستند که تعیین نقش و سهم هر یک از آن‌ها با دشواری روبه‌روست. مطالعات انجام شده در حیطه روان‌شناسی شناختی گویای آن است که دانش‌فراشناختی به‌عنوان یکی از ویژگی‌های فردی تأثیر زیادی بر بهبود موفقیت تحصیلی فراگیران دارد که لازم است بیشتر به آن پرداخته شود (رادلیکو، ۲۰۱۲). روان‌شناسان برای تبیین دانش و نوع کنترل افراد بر افکار و فعالیت‌های یادگیری، از اصطلاح جدیدی موسوم به تنظیم شناختی هیجان استفاده کرده‌اند. به‌علاوه، باید در نظر داشت که عوامل فردی از نوع شناختی، به‌تنهایی قادر به تبیین عملکرد تحصیلی افراد نیستند. به‌بیان دیگر، عملکردهای شناختی تنها در کنار عملکردهای هیجانی است که می‌توانند کارایی بهینه خود را داشته باشند و به کارکردهای بهتری بینجامند. از این رو، طی چند دهه اخیر روان‌شناسان پرورشی مفهوم هوش هیجانی را مطرح کرده و تأثیر آن را بر فرایندهای شناختی و در نتیجه عملکرد تحصیلی

¹ Rodolico

یادگیرندگان موردتوجه قرار داده‌اند (عابدینی و برات دستجردی، ۱۳۹۴). با توجه به آنچه گفته شد، هوش هیجانی را می‌توان به‌عنوان عوامل مهمی در زمینه‌سازی بسترهای لازم برای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تلقی نمود. برخی از پژوهش‌ها از جمله کوهسار و همکاران (۱۳۸۶) و لعلی فاز و عسگری (۱۳۸۷) نشان داده‌اند که هوش هیجانی تأثیری بر موفقیت تحصیلی ندارد. این در حالی است که مطالعات دیگری؛ از جمله: براکت و کاتیولاک (۲۰۰۷)، پیترایدز و همکاران (۲۰۰۴)، ماهاسنه (۲۰۱۴)، علویانی و ملا حسینی (۲۰۱۲) نشان داده‌اند که هوش هیجانی رابطه معناداری با مهارت‌های شناختی و با موفقیت تحصیلی دانشجویان عادی و غیرمجازی دارد.

در تبیین دیگر نتایج می‌توان گفت عزت نفس و خودپنداره تحصیلی توان پیش‌بینی عملکرد تحصیلی را دارند. آوان و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی رابطه انگیزه پیشرفت، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی به این نتیجه رسیدند که بین خودپنداره و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نگی و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه خودپنداره و پیشرفت تحصیلی ریاضی به این نتیجه رسیدند که خودپنداره با پیشرفت تحصیلی ریاضی رابطه مثبت و معناداری دارد. در این راستا نیز کیامنش و پوراصغر (۱۳۸۵) با بررسی نقش خودپنداره و انگیزش یادگیری بر پیشرفت تحصیلی ریاضی دریافتند که خودپنداره پیش‌بینی کننده‌ی قوی پیشرفت تحصیلی ریاضی است. در تبیین این یافته بر مبنای پیشینه تحقیق می‌توان گفت پیشرفت تحصیلی و خودپنداره دو فرایندی هستند که به‌صورت شبکه‌ای درهم‌تنیده شده‌اند و به‌صورت تقابلی در یکدیگر تأثیر می‌گذارند (مارش ۱۹۸۴؛ به نقل از بیابانگرد، ۱۳۹۴). لذا هنگامی که فرد تصور خوبی درباره خود دارد احساس می‌کند موجودی تواناست و با اطمینان فکر می‌کند از این رو می‌کوشد که رفتارش توأم با موفقیت باشد تا بعدها موجب افزایش احساس ارزشمندی و عزت نفس شود اما برعکس، دانش‌آموزی که خود را ناموفق بداند عملکرد تحصیلی‌اش نیز پایین‌تر از سطح استعداد و توانایی ارثی‌اش است؛ یعنی این دانش‌آموز در واقع توانایی موفق شدن را دارد اما به دلیل عواملی غیر از هوش نمی‌تواند به حد مورد انتظار برسد، زیرا معتقد است که ناتوان است (پرکی، ۱۳۷۸)، پس می‌توان ادعا کرد دانش‌آموزانی که از خودپنداره بهتری برخوردار هستند به امور تحصیلی و توانمندی‌های خود برای امور تحصیل اعتماد دارند و در امور تحصیلی تلاش بیشتری به خرج می‌دهند که این امر احتمالاً موجب میل و علاقه بیشتر آنان به امور تحصیلی می‌شود می‌تواند میل و علاقه به تحصیل و عزت نفس دانش‌آموزان را افزایش دهد. جامعه آماری این پژوهش صرفاً دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر کرج بود باید در تعمیم یافته‌ها احتیاط کرد. با توجه به اهمیتی که هوش هیجانی، عزت نفس و خودپنداره در عملکرد تحصیلی دانش‌آموز دارد، لذا پیشنهاد می‌شود معلمان در کلاس به سنجش و شناسایی میزان هوش هیجانی و خودپنداره در دانش‌آموزان خود پرداخته و با ایجاد موقعیت‌هایی که دانش‌آموز در آن احساس موفقیت کند و یا کمک به دانش‌آموز به بهبود عزت نفس و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک کنند.

منابع

- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۹۴). روانشناسی تربیتی، روانشناسی آموزش و یادگیری. تهران: نشر ویرایش
- خجسته مهر، رضا؛ عباسپور، ذبیح اله، کرایبی؛ امینوکوچکی، رحیم. (۱۳۹۸). تأثیر برنامه موفقیت تحصیلی بر عملکرد و خودپنداره تحصیلی، نگرش نسبت به مدرسه، یادگیری شیوه موفقیت در مدرسه و سازگاری اجتماعی دانش آموزان، مجله روانشناسی مدرسه، ۱ (۱)، ۲۷-۴۵.
- رییسون، محمدرضا؛ محمدی، یحیی؛ عبدالرزاق نژاد، مهدی؛ شریف زاده، غلامرضا. (۱۳۹۹). بررسی رابطه خودپنداره و عزت نفس با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۸. نشریه مراقبت های نوین، ۱۱ (۳)، ۳۲-۴۳.
- سعدی پور، اسماعیل. (۱۴۰۰). روانشناسی تربیتی. تهران: نشر ویرایش
- عبدی، علی. (۱۳۹۹). بررسی رابطه خودپنداره تحصیلی، انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. دومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم رفتاری. ایران، تهران.
- علیخانزاده، سعید و مظفری، مهدی (۱۳۹۷). رابطه ی عزت نفس با اضطراب دانش آموزان پسر پایه نهم آموزش و پرورش ناحیه یک استان قم شهرستان قم طیف سنی ۱۴ سال، سومین همایش بین المللی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه تهران.
- نصیری زیبا، فریبا؛ خوش محمدی، محسن؛ سید فاطمی، نعیمه؛ حقانی، حمید (۱۳۹۹). بررسی تأثیر اجرای برنامه ورزش کششی بر عزت نفس مبتلایان به ضایعات نخاعی. فصلنامه ایده های نوین روانشناسی، ۴ (۸)، ۱-۱۲
- یارمحمدی اصل، مسیب؛ قنادی، فاطمه و مقامی، حمید. (۱۳۹۸). بررسی رابطه خودپنداره تحصیلی با عملکرد ریاضی در دوره راهنمایی. مجله پژوهش در نظام های آموزشی، ۱ (۲)، ۱۴۳-۱۶۱.
- Alejandro, V., Juan-Luis, C., Pablo, M., Raquel, Gilar-C. (2020). Early Adolescents' Attitudes and Academic Achievement: The Mediating Role of Academic Self-concept. *Revista de Psicodidáctica, Revista de Psicodidáctica*, 24 (1), 71-77.
- Jaiswal, S., Choudhuri, R. (2019). Academic Self Concept and Academic Achievement of Secondary School Students. *American Journal of Educational Research*, 5(10), 1108-1113.
- Marsh, H. W., & O'Mara, A. (2012). Reciprocal effects between academic self-concept, self-esteem, achievement, and attainment over seven adolescent years: Unidimensional and multidimensional perspectives of self-concept. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(4), 542-552.
- Mau, W. C. (2019). Parental influences on the high school students' academic achievement: A comparison of Asian immigrants, Asian Americans, and White Americans. *Psychology in the Schools*, 34(3), 267-277.
- Prihadi, K., Chua, M. (2012). Students' self-esteem at school: The risk, the challenge, and the cure. *Journal of Education and Learning*, 6(1), 1-14.
- Pekrun, R., Goetz, T., Frenzel, A. C., Barchfeld, P., & Perry, R. P. (2018). Measuring emotions in students' learning and performance: The Achievement Emotions Questionnaire (AEQ). *Contemporary educational psychology*, 36(1), 36-48.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Revised edition. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

- Sternberg, L., & Monahan, C. C. (2018). Age differences in resistance to peer influence. *Psychology*, 43 (6), 1531-1543.
- Suprpto, N., Ku, C. H., & Chang, T. S. (2021). Unless You Can Explain: Voices of Graduate Students and Their Professor Regarding the Importance of Science Communication Course. *Journal of Turkish Science Education*, 18(1), 32-53.

